

ЛОЙИҲА БОШҚАРУВИНИНГ ЕТУКЛИК ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШ ВА ЛОЙИҲА БОШҚАРУВИ ОФИСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АМАЛДАГИ ҲОЛАТИ

Бекчанов Камол Оллаберганович

Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби магистранти

Ушбу мақола инвестиция лойиҳалари бошқарувининг етуклик даражасини баҳолаш ва лойиҳа бошқарув оффисини ташикл этишининг амалдаги ҳолати ҳақида ёзилган, бир қанча илмий таърифлар келтирилган.

Калит сўзлар: жорий қиймат, Инвестицион фаолият, Ички рентабеллик, компьютер воситалари ёки тахминий ҳисоблаш, IRR индикатори

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли Фармони билан тасдиқланган Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясида мамлакатда инвестиция муҳитини янада яхшилаш ва унинг жозибдорлигини ошириш, келгуси беш йилда 120 миллиард АҚШ доллари, жумладан 70 миллиард доллар хорижий инвестицияларни жалб этиш чораларини кўриш кўздна тутилган¹.

Мамлакатимизда иктисодиётни таркибий жиҳатдан ўзгартириш, тармоқлар фаолиятини модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш билан боғлиқ жараёнларга жалб этилаётган инвестициялар даражасини ижобий баҳолаш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Бу борада амалга оширилаётган ислохотлар самарадорлиги тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М.Мирзиёев 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида қуйидагича тўхталиб ўтди: “Жорий йилда 23 миллиард долларлик инвестициялар ўзлаштирилади ҳамда 206 та янги йирик қувватлар ишга туширилади. Жумладан, Шўртан газ-кимё комплексида синтетик суюқ ёқилғи, “Навоийазот” акциядорлик жамиятида азот кислотаси, аммиак ва карбамид ишлаб чиқариш қувватлари барпо этилади. Янги Тошкент металлургия заводи, Тошкент метросининг Сирғали тармоғи, ер усти ҳалқа йўлининг биринчи босқичи лойиҳалари ишга туширилади. 2020 йилда ўзлаштириладиган инвестицияларнинг салмоқли қисми, тўғридан-тўғри хорижий сармоялар ва кредитлар бўлишини алоҳида қайд этмоқчиман”².

Республикада инвестицион фаолиятни амалга оширишнинг ҳуқуқий механизми Ўзбекистон Республикасининг “Чет эл инвестициялари

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли Фармони. Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегияси тўғрисида//www.lex.uz.

² Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга мурожаатномаси

тўғрисида”ги, “Инвестиция фаолияти тўғрисида”ги, “Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида”ги, “Концессиялар тўғрисида”ги, “Маҳсулот тақсимотида оид битимлар тўғрисида”ги қонунлари ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда акс этган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 1 августдаги “Ўзбекистон Республикасида инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5495 сонли Фармонининг қабул қилиниши инвестиция киритиш учун энг қулай шароитлар яратишга қаратилган, инвестиция фаолияти соҳасидаги унификация қилинган қонун ҳужжатлари лойиҳасини янада такомиллаштириб, тез фурсатда ҳаётга татбиқ этиш зарурлигини акс эттирди.

Дастлаб ушбу фармоннинг амалий ижроси инвестиция соҳасидаги ягона ҳужжат сифатида Инвестиция кодекси концепцияси ишлаб чиқилиши ва муҳокамага қўйилишига йўл берди. Кейинчалик ушбу лойиҳа “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонун номини олди. Мазкур қонун, шунингдек бир қатор қонуности ҳужжатларда мавжуд бўлган нормаларни тизимли равишда ўзида мужассамлаштирди. Шу асосда тайёрланган “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонун Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2019 йил 25 декабрь куни имзоланди.

Мазкур қонун илгари инвестицияга оид қонун ҳужжатларида мавжуд бўлмаган янги тартиб ва қоидалар билан янада такомиллаштирилганлиги аҳамиятлидир. Хусусан:

- инвестициялар ва инвестиция фаолиятининг асосий принциплари белгиланди;

- қонун ҳужжатларининг инвестор учун ноқулай ўзгаришларига қарши кафолатлари янада мустаҳкамланди;

- маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг инвестицияларни ва инвестиция фаолиятини тартибга солиш бўйича ваколатлари кенгайтирилди;

- инвестиция визаси ва уни расмийлаштириш тартиби бўйича норма киритилди;

- Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати билан инвестиция шартномаси тузиш тартиби белгиланди ва ҳоказо.

Қонунда илк бор инвестициялар ва инвестиция фаолиятининг асосий принциплари мустаҳкамлаб қўйилди. Бу эса инвестиция соҳасида ҳуқуқий тартибга солишнинг мазмуни ва йўналишларини белгилаб берди. Мазкур принциплар инвестиция қилиш ва инвестиция фаолиятини амалга ошириш жараёнининг барча босқичларида қўлланилади. Ушбу принциплар қаторида инвесторларга нисбатан камситишга йўл қўймаслик принципини алоҳида таъкидлаш жоиз. Бу каби принципларнинг қонун даражасида белгиланиши

инвестиция фаолияти субъектларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларига роя этилишида мувозанатни таъминлашга хизмат қилади.

Маълумки ўтган йиллар давомида инвесторлар фаолиятининг кафолатлари алоҳида қонунлар билан тартибга солиниб келинди. Шунингдек, ушбу кафолатлар билан боғлиқ муносабатлар бошқа қонун ва қонун ости ҳужжатларида ҳам тарқоқ ҳолда келтириб ўтилганлиги айни ҳақиқат. Бу ўз навбатида инвестицион кафолатлар тўғрисидаги қоидаларни ўз ичига олган турли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ўртасидаги такрорланиш ва зиддиятли ҳолатларни келтириб чиқараётган эди.

Қисқа давр оралиғида инвесторлар учун биринчи навбатда кафолат- ланиши зарур бўлган соҳаларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишга эҳтиёж сезиларли даражада ортди. Шу сабабли, “Инвестициялар ва инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонунда Ўзбекистон Республикасининг кейинги қонун ҳужжатлари инвестициялаш шартларини ёмонлаштира, инвестиция киритган санада амалда бўлган қонун ҳужжатлари инвесторларга нисбатан ўша санадан бошлаб ўн йил мобайнида қўлланилиши, шунингдек, ушбу кафолатларнинг айнан қайси ҳолатларда амал қилиши аниқ белгилаб қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентнинг 2017 йил 18 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш давлат дастурларини шакллантириш ва молиялаштиришнинг янги тартибини жорий этиш тўғрисида”ги Қарори юқоридаги каби таҳлиллар натижасида қабул қилинди.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси Дастурига мувофиқ, амалга оширилаётган ислохотлар, инновацион бозор иқтисодиётини шакллантириш, иқтисодиётни янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилган макро- иқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш ҳамда инвестицияларнинг тараққиётга хизмат қилишини таъминлаш лозим³.

2.1-жадвал

Ўзбекистон Республикасида молиялаштириш манбалари бўйича асосий капиталга ўзлаштирилган инвестициялар таркиби, (жамига нисбатан фоизда)⁴.

Йиллар	Корхоналар ва аҳолининг ўз воситалари	Қабул қилинган маблағлар	улардан:		
			давлат бюджет и	банкларнинг кредитлари ва	чет эл инвестицияла

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947–сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони

⁴Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилди. <https://api.stat.uz/api/v1.0/data/moliyalashtirish-manbalari-boyicha-asosiy-kapit?lang=uz&format=xlsx>

				бошқа қарз маблағлари	ри ва кредитлари
2016	54,4	45,6	4,3	10,8	20,7
2017	47,3	52,7	4,8	12,6	23,8
2018	42,0	58,0	4,5	17,8	24,3
2019	29,3	70,7	9,0	13,8	43,6
2020	34,6	65,4	6,5	14,1	42,9

2.1-жадвал маълумотларидан келиб чиқиб айтиш мумкинки инвестицияларни молиялаштиришда мавжуд маблағлар ва жалб қилинган маблағлар ўртасидаги нисбат ўзгарувчан бўлган. 2016-2020 йилларда корхоналарнинг ўз маблағларини инвестицияларни молиялаштириш манбаларининг умумий ҳажмидаги салмоғи пасайиб борган. Бу эса, тижорат банкларининг кредитларини ва хорижий инвестициялар, халқаро кредитларнинг инвестицияларни молиялаштириш манбаларининг умумий ҳажмидаги салмоғини ошиб борганлиги билан изоҳланади.

2016-2020 йилларда жалб қилинган маблағлар улуши кескин ўсиш тенденциясига эга бўлди. 2016 йилдаги 45.6%дан 2019 йилда 70.7% улушгача ошган жалб қилинган маблағлар улуши 2020 йилда короновирус инқирози сабабли 65.4%гача тушди, лекин ушбу кўрсаткич аҳамиятли даражада сақланиб қолди. Давлат бюджети маблағлари улуши ҳам ушбу даврда бироз ошди, лекин салмоқли бўлмаган улуш сақланиб қолди ва ўртача 5.8%лик даражадаги улушга эга бўлди. Банк кредитлари ва бошқа қарз маблағлари улуши 2018 йилгача ўсишда давом этди ва ушбу кўрсаткич 17.8%гача етди, сўнги икки йилда эса ушбу улуш бироз камайди. Умуман банк кредитлари ва бошқа қарз маблағларининг инвестицияларни молиялаштиришдаги улуши 2016-2020 йилларда ўртача 13.8%лик улушга эга бўлди. Чет эл инвестициялари ва кредитларининг инвестицияларни молиялаштиришдаги улуши сўнги йилларда кескин ошди ва жалб қилинган маблағларнинг катта қисмини ташкил этди ҳамда 2020 йилга келиб 42.9%лик даражага етди.

Хорижий инвестицияларни жалб қилишда асосий эътибор тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этишга қаратилмоқда. Бу эса, асосан, иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини техник ва технологик жиҳатдан қайта қуроллантириш билан боғлиқ.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, ўзлаштирилган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кредитлар асосан углеводородларни қазиб олиш ва қайта ишлаш йўнаишларига киритилган бўлиб Қандим гуруҳи конлари, Ҳисор инвестиция блокани, Хожисаёт газконденсат конларини ўзлаштириш, шунингдек Шўртан газ-кимё комплекси ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш лойиҳаларига йўналтирилган.

ФОДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги Фармони. 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида//www.lex.uz.
2. . Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 январдаги ПФ-5624-сонли “Ўзбекистон Республикаси президенти ҳузуридаги лойиҳа бошқаруви миллий агентлиги фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони// Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 11.01.2019 й., 06/19/5624/2471-сон; 28.11.2020 й., 06/20/6119/1570-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 30.04.2021 й., 06/21/6218/0398-сон, 24.07.2021 й., 06/21/6268/0700-сон; 28.04.2022 й., 06/22/121/0354-сон).
3. . Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 4 августдаги 498-сонли “Геология, кон-металлургия ва мисни қайта ишлаш саноатини узоқ муддатли ривожлантириш стратегиясини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори//Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 05.08.2021 й., 09/21/498/0761-сон).
4. . Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 17 сентябдаги 559-сонли “Тоғли ҳудудларда туризм инфратузилмасини ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори//Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 18.09.2020 й., 09/20/559/1301-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 13.01.2022 й., 09/22/18/0019-сон, 05.04.2022 й., 09/22/153/0266-сон, 21.05.2022 й., 09/22/278/0439-сон).